

deficiat. De utraque enim re eodem prorsus modo loquitur. „Illi,“ inquit, „qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperunt, nullam unquam habere possunt iustam causam *mutandi aut in dubium fidem eandem revocandi.*“

CAPUT TERTIUM.

Ipsa Constitutio dogmatica de fide catholica adnotationibus subiectis explicata.

Pius Episcopus, Servus Servorum Dei, sacro approbante Concilio, ad perpetuam rei memoriam¹.

Dei Filius et generis humani Redemptor Dominus Noster Iesus Christus, ad Patrem coelestem rediturus, cum Ecclesia sua in terris militante, omnibus diebus usque ad consummationem saeculi futurum se esse promisit. Quare dilectae sponsae praesto esse, adsistere docti, operanti benedicere, periclitanti opem ferre nullo unquam tempore destitit. Haec vero salutaris eius providentia, cum ex aliis beneficiis innumeris continenter apparuit, tum iis manifestissime comperta est fructibus, qui orbi christiano e Conciliis oecumenicis ac nominatim e Tridentino, iniquis licet temporibus celebrato, amplissimi provenerunt².

¹ Vi Literarum Apostolicarum „Multiplices inter“ § VII. in Sessionibus publicis formulae decretorum et canonum recitandae erant, ut ait Summus Pontifex, „ea adhibita solemniter tituli praefatione, qua Praedecessores Nostri in eiusmodi conciliari actione uti consueverunt, nempe: Pius Episcopus, Servus Servorum Dei, sacro approbante Concilio, ad perpetuam rei memoriam“. (C. V. 23 d.) Adnotatione prima schemati de doctrina catholica adiecta animadvertunt theologi: „Inscriptio *Pius Episcopus . . . sacro approbante Concilio* eadem est ac in ceteris oecumenicis Conciliis, quibus ipse Romanus Pontifex persona sua praesidebat.“ (Vide Lateran. IV. Harduin. Collect. t. VII. col. 18; Lugdun. I. ibid. col. 381. 401; Florentin. t. IX. col. 420; Lateran. V. ibid. col. 1719. Cf. PP. Chalcedonenses, ep. ad Leonem Pontif. t. II. col. 655. V. C. V. 518 d.)

² Ex complurium Patrum Congregationis generalis voluntate deputatio de fide prooemio schematis de doctrina catholica, quod valde breve erat (v. C. V. 507 a. b), substituit prooemium paullo amplius, „quo post commemoratos Concilii Tridentini, ultimi oecumenici, laetos fructus, errores, qui postea lapsu temporis nati et sparsi sunt, ob oculos ponerentur, atque ita tum finis Concilii Vaticani in universum, tum proprius Constitutionum dogmaticarum scopus indicaretur. Qui scopus esse non potest, ut fidei dogmata, de quibus agitur, plene declarentur, sed quatenus necessarium est ad fideles

Hinc enim sanctissima religionis dogmata pressius definita uberiusque exposita, errores damnati atque cohibiti; hinc ecclesiastica disciplina restituta firmissime sancita, promotum in Clero scientiae et pietatis studium, parata adolescentibus ad sacram militiam educandis collegia, christiani denique populi mores et accuratiore fidelium eruditione et frequentiore sacramentorum usu instaurati. Hinc praeterea arctior membrorum cum visibili Capite communio, universoque corpori Christi mystico additus vigor; hinc religiosae multiplicatae familiae aliaque christianae pietatis instituta; hinc ille etiam assiduus et usque ad sanguinis effusionem constans ardor in Christi regno late per orbem propagando.

Veruntamen haec aliaque insignia emolumenta, quae per ultimam maxime oecumenicam Synodum divina clementia Ecclesiae largita est, dum grato, quo par est, animo recolimus; acerbum compescere haud possumus dolorem ob mala gravissima, inde potissimum orta, quod eiusdem sacrosanctae Synodi apud permultos vel auctoritas contempta, vel sapientissima neglecta fuere decreta.

Nemo enim ignorat, haereses, quas Tridentini Patres proscripserunt, dum, reiecto divino Ecclesiae magisterio, res ad religionem spectantes privati cuiusvis iudicio permetterentur, in sectas paullatim dissolutas esse multiplices, quibus inter se dissentientibus et concertantibus, omnis tandem in Christum fides apud non paucos labefactata est. Itaque ipsa sacra Biblia, quae antea christianae doctrinae unicus fons et iudex asserebantur, iam non pro divinis haberi, imo mythicis commentis accenseri coeperunt.

Tum¹ nata est et late nimis per orbem vagata illa rationalismi seu naturalismi doctrina, quae religioni christianae utpote supernatu-

praemuniendos contra errores, qui hac aetate nostra maxime grassantur“. (C. V. 79 a. Cf. relationem Archiep. Simor de schemate ibid. 81 b et eiusdem relationem de emendationibus prooemii ibid. 91 d sq.)

¹ Inter conditiones, quas Patres aliqui voto „Placet“ adiecerunt, animadvertitur etiam, rationalismum non ex contemptu sacrorum librorum, sed hunc ex illo natum esse. (V. Emendationes etc. Emend. 7. C. V. 220 d.) Id recte quidem. Sed illud „tum“ universe ad totum illud tempus refertur, de quo sermo est in antecedenti paragrapho. Id ex historia prooemii apparet. Haec enim particula iam aderat in schemate, quod deputationi de fide proponebatur, in quo sententia de sacris libris deerat. (C. V. 1628 c.) Quum in schema Congregationi generali propositum haec sententia reciperetur, sequens sententia, particula illa omissa, ita formabatur, ut necessario ad *totam* superiorem sententiam referri deberet. (Cf. C. V. 70 c.) Restituebatur autem postea illud „tum“. (Cf. ibid. 215 d.)

Volebant praeterea duo Patres, loco „tum nata est et late nimis per orbem vagata“ poni „tum late nimis per orbem vagata est“, „quia“, ut alter dicit, „doctrina rationalismi seu naturalismi revera nata est longe antea, ni fallor, non solum, quia implicite continetur in omni haeresi, quae

rali instituto per omnia adversans, summo studio molitur, ut Christo, qui solus Dominus et Salvator noster est, a mentibus humanis, a vita et moribus populorum excluso, merae quod vocant rationis vel naturae regnum stabiliatur. Relicta autem proiectaque christiana religione, negato vero Deo et Christo eius, prolapsa tandem est multorum mens in pantheismi, materialismi, atheismi barathrum, ut iam ipsam rationalem naturam, omnemque iusti rectique normam negantes, ima humanae societatis fundamenta diruere conitarentur.

Hac porro impietate circumquaque¹ grassante, infeliciter contigit, ut plures etiam e catholicae Ecclesiae filiis a via verae pietatis aberrarent, in iisque, diminutis paullatim veritatibus, sensus catholicus attenuaretur. Variis enim ac peregrinis doctrinis abducti, naturam et gratiam, scientiam humanam et fidem divinam perperam commiscentes, genuinum sensum dogmatum, quem tenet ac docet Sancta Mater Ecclesia, depravare, integritatemque et sinceritatem fidei in periculum adducere comperiuntur.

praeponit rationem individuum auctoritati Ecclesiae, sed quia in aliquibus doctrinis falsis etiam antiquis *explicite docebatur* excellentia rationis naturalis. Alter Berengarii, Abelardi, Amalrici de Bena, Davidis de Dinanto exempla affert, ut ostendat, naturalismum et rationalismum exstitisse ante Tridentinum. (Emendationes etc. Emend. 6. 7. C. V. 220 c. d.) Respondet priori Episcopus Brixinensis, deputationis relator, omni tempore historiae ecclesiasticae, etiam ante protestantismum in complures sectas divisum, exstitisse rationalismum quendam, si vox accipiatur sensu latiori. „Omnes“, inquit, „haeresiarchae imprimis ab Ario erant quodammodo rationalistae, nam fidebant plus arti suae dialecticae, quam simplici praedicationi evangelicae. . . Sed rationalismus in sensu moderno, qui omnem ordinem supernaturalem aut indirecte aut directe negat, certe enatus est ex protestantismo in plurimas sectas diviso, et ex agitatione animorum inde enata.“ (Relatio de exceptionibus. C. V. 233 c. d.)

¹ Inde errores illi dicuntur non fuisse inclusi inter terminos protestantismi, sed invenisse etiam multos asseclas inter catholicos; qui tamen in sequentibus dicuntur filii Ecclesiae, ii non sunt asseclae rationalismi, pantheismi etc., sed viri, qui causam Ecclesiae agere volebant, sed erroribus rationalismi aliquatenus inficiebantur. Etenim unus ex Patribus loco „plures etiam e catholicae Ecclesiae filiis“ poni voluit „plures etiam scriptores catholicam fidem asserturi“ vel „dum catholicam fidem asserere nitantur“, ne initio sententiae soli protestantes inter asseclas pantheismi, rationalismi etc. recenseri viderentur. (Emendationes. Emend. 7. C. V. 220 d.) Cui Episcopus Brixinensis respondit: „Dicimus expresse: hinc longe lateque vagata est pestis illa; sed exinde inferimus, hanc pestem non fuisse inclusam inter terminos protestantismi, sed invasisse etiam multos ex catholicis: et ii, qui dicuntur filii Ecclesiae in errorem inducti, non sunt asseclae pantheismi et materialismi etc., sed potius viri, qui sibi blandiebantur causam Ecclesiae agere; quia vero cum Ecclesia non sentiebant, etiam a vera pietate aberrarunt.“ (Relatio etc. C. V. 233 d sq.)

Quibus omnibus perspectis, fieri qui potest, ut non commoveantur intima Ecclesiae viscera? Quemadmodum enim Deus vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis venire; quemadmodum Christus venit, ut salvum faceret, quod perierat, et filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum: ita Ecclesia, a Deo populorum mater et magistra constituta, omnibus debtricem se novit, ac lapsos erigere, labantes sustinere, revertentes amplecti, confirmare bonos et ad meliora provehere parata semper et intenta est. Quapropter nullo tempore a Dei veritate, quae sanat omnia, testanda et praedicanda quiescere potest, sibi dictum esse non ignorans: Spiritus meus, qui est in te, et verba mea, quae posui in ore tuo, non recedent de ore tuo amodo et usque in sempiternum a).

Nos itaque, inhaerentes Praedecessorum Nostrorum vestigiis, pro supremo Nostro Apostolico munere veritatem catholicam docere ac tueri, perversasque doctrinas reprobare nunquam intermisimus. Nunc autem sedentibus Nobiscum et iudicantibus¹ universi orbis Episcopis,

a) Is. 59, 21.

¹ In discussione speciali prooemii unus desiderabat, ut verbis „sedentibus et iudicantibus“ adderetur „et definientibus“. (V. Emend. etc. C. V. 90 d.) Exponit Archiep. Simor, deputationis relator, cur deputatio hanc additionem commendare nequeat. „Iudicare“, inquit, „certe latius patet quam definire; hic nos non tantum definimus, sed iudicamus. Quomodo iudicamus? Quid hoc significat ‚Nobiscum sedentibus et iudicantibus‘? Ad quid hic deputatio respexit? Ad verba ipsius Christi Domini dicentis (Matth. 19, 28): *Cum sederit Filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.* Huc respexit deputatio, cum scripsit ‚Nobiscum sedentibus, Nobiscum iudicantibus‘. Sicut cum Filio Dei sedebunt Apostoli et iudicabunt, ita hic nos sedemus et iudicamus cum Ecclesiae capite, cum Romano Pontifice, cui hoc loco aliud ius non attribuitur, nisi ius sessionis nobiscum, ius iudicii nobiscum.

„Ipse Sñus Dominus Noster, recordemini, Rñi Patres, in sua prima allocutione, quam ad nos habuit, hoc dicit: haec sunt ipsius verba: ‚Vos autem nunc, Venerabiles Fratres, in nomine Christi congregati adestis, ut Nobiscum testimonium perhibeatis Verbo Dei et testimonium Iesu Christi, viamque Dei in veritate omnes homines Nobiscum doceatis, et de oppositionibus falsi nominis scientiae Nobiscum Spiritu Sancto duce iudicetis.‘ Et provocat ad Actus apostolorum cap. 15, et quidem provocat ad verba s. Iacobi Apostoli, qui in Concilio Hierosolymitano dixit: *Ego autem iudico non inquietari eos, qui ex gentibus convertuntur ad Deum: ergo verbum iudico sumitur hic in vero iudicii sensu.* Hic nos non consiliarii tantum sumus, et quidem etiam ex voluntate Summi Pontificis, sed veri iudices: hic verum actum iudicii exercemus. Haec verba deinde adhibuit deputatio etiam propterea quod respexit ad Cardinalis Bellarmini de hac re de Conciliis opus, qui expresse dicit, Concilium oecumenicum Episcoporum non esse consensum [l. consessum] tantum consiliariorum, sed esse consensum [l. con-

in hanc oecumenicam Synodum auctoritate Nostra in Spiritu Sancto congregatis, innixi Dei verbo scripto et tradito, prout ab Ecclesia catholica sancte custoditum et genuine expositum accepimus, ex hac Petri Cathedra in conspectu omnium salutarem Christi doctrinam profiteri et declarare constituimus, adversis erroribus potestate nobis a Deo tradita proscriptis atque damnatis¹.

CAPUT I.

De Deo rerum omnium Creatore².

[1.] Sancta Catholica Apostolica Romana Ecclesia³ credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, Creatorem⁴ ac Dominum

sessum] verorum iudicium. Ergo ex his causis, sed etiam propterea, Rm̄i Patres, quod illi, qui ad finem Concilii supervicturi ex nobis sunt, subscribent actis Concilii: *Ego definiens subscripsi*; propterea deputatio existimavit, ut propositio maneat sicuti est, tanquam Episcoporum iuri absolute nihil detrahens.“ (V. Relatio etc. C. V. 94a sqq.)

¹ Inter emendationes in discussione speciali prooemii propositas continebatur etiam talis, qua vox proscribendi et damnandi vitabatur. Proponebat unus, ut post verba „declarare constituimus“ solum adderetur „erroresque adversos omnibus, qui salvandos se sperent, indigitare, ut illos agnoscant agnitosque evitent“. (Emendationes etc. C. V. 90d.) Respondet Archiep. Simor, deputationis relator: „Haecine est destinatio Conciliorum oecumenicorum, ut errores tantum indigent et indigent illis tantum, qui volunt salvari? Omnia Concilia errores condemnaverunt; errores, non autem errantes; omnia Concilia prae oculis habuerunt illud S. Augustini: ‚Interfice errores, sed diligite errantes.‘ Ergo deputatio existimat, etiam hance mutationem acceptandam non esse salvo meliori vestro iudicio.“ (Relatio etc. C. V. 94d sq.)

Quum in Congregatione generali quadragesima quinta de toto schemate ageretur, unus ex Patribus voluit, in fine prooemii addi, „nemini licere absque salutis dispendio sentire, docere aut praedicare secus, ac in hac Constitutione declaratur et definitur“, „ut expressius refellatur error eorum (et nominatim Denzingeri), qui contendunt, ea tantum ex capitibus tenenda esse ut definita, quae subiectis canonibus respondent“. (Emendationes etc. C. V. 221a.) Opponit relator, idem non quidem expressis verbis, sed vere tamen enuntiari in fine prooemii verbis „Nunc autem sedentibus Nobiscum etc.“ „In his verbis utique dicitur“, inquit, „inter doctrinam, quae habetur in capitibus Constitutionis de fide, et inter doctrinam, quae habetur in canonibus, non aliam esse differentiam, quam quae est inter positivam doctrinam de fide et negativam. Prima edicit, quid sit de fide tenendum; altera vero, quid sit de fide vitandum et damnandum.“ (Relatio etc. C. V. 234b. c.)

² Primum hoc caput desumptum est ex capite primo schematis de doctrina catholica, excepta ultima paragrapho. (C. V. 507b. c.)

³ Quae controversia exstiterit de his verbis, v. supra c. I. comm. I. p. 29 sqq.

⁴ Uni ex Patribus vox Creatoris hoc loco omittenda videbatur, quum

coeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immensum, incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum; qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritualis, praedicandus est re et essentia a mundo distinctus¹, in se et ex se beatissimus, et super omnia, quae praeter ipsum sunt et concipi possunt, ineffabiliter excelsus.

[2.] Hic solus verus Deus² bonitate sua et omnipotenti virtute non ad augendam suam beatitudinem, nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, quae creaturis impertitur, liberrimo consilio simul³ ab initio temporis utramque de nihilo con-

altera demum paragrapho de creatione ageretur. (Emendationes etc. C. V. 98 d.) Sed respondet Brixinensis, deputationis relator, Creatoris nomen, quum ad frequentissima nomina Dei pertineat, in solemnī hac professione fidei in Deum non posse omitti; praeterea eo nomine Deum maxime distingui a creaturis. (Relatio etc. C. V. 104 d.)

¹ Archiep. Simor animadvertit (Relatio etc. C. V. 85 d sq. Cf. 86 b), his verbis etiam ontologistas feriri, „qui nempe docent, quod universa per se considerata non differant ab ipso Deo, et quos sacrae Inquisitionis Officium die 4. Septembris a. 1861 condemnavit“. Videntur tamen verba Constitutionis non enuntiare veritatem formaliter, sed solum virtualiter oppositam ontologismo, quum Dei a mundo distinctio non formaliter negetur ab ontologistis, sed eatenus solum, quatenus ex eorum de rerum cognitione doctrina fluit error, mundum et Deum idem esse.

² Seriem sententiarum huius paragraphi ita exponit Brixinensis, deputationis de fide relator: „Primo agit (paragraphus) de actu creationis, et postmodum de effectu.“ Prior pars „iterum constat ex duabus partibus subordinatis, scilicet primo affertur doctrina catholica de actu creationis, qualis est in se, deinde in oppositione ad errores nostri temporis. Ad priorem partem pertinent verba: ‚Solus verus Deus bonitate sua et omnipotenti virtute non ad augendam suam beatitudinem, nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, quae creaturis impertitur‘; ad posteriorem partem, scilicet oppositam erroribus nostri temporis, qui ferme omnes aut ex pantheismo aut saltem ex affini ipsius systemate derivantur, apponuntur verba ultima huius primae partis, scilicet ‚liberrimo consilio‘ et ‚ex nihilo simul ab initio temporis‘. Quoad iterum priorem partem attinet, scilicet doctrinam ipsam, qualis est in se, exponitur primo motivum creationis, scilicet ‚bonitate‘, deinde causa efficiens creationis ‚omnipotenti virtute‘, et demum finis creationis ‚non ad augendam suam beatitudinem, nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, quae creaturis impertitur.“ (Relatio etc. C. V. 109 d sq. V. ibid. 110 d sqq., quid Brixinensis de creationis causa exemplari, movente, efficiente disserat.)

³ Quae sequuntur, iam in schema de doctrina catholica ex Concilio Lateranensi IV. recepta erant. (Schema etc. C. V. 507 c.) Theologi adnotant, iis adiectum esse illud „liberrimo consilio“, „ut, quemadmodum creatio de nihilo, eaque ab initio temporis facta directe opponitur evolutioni aut emanationi aeternae a pantheistis assertae, ita libertas creationis directe

didit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam a).

[3.] Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, attingens a fine usque ad finem fortiter, et disponens omnia suaviter b). Omnia enim nuda et aperta sunt oculis eius c), ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt¹.

a) Conc. Later. IV. c. 1. *Firmiter*. (Hard. Coll. Conc. VII, 15.)

b) Sap. 7, 1. c) Cf. Hebr. 4, 13.

opponatur necessitati ab iisdem propugnatae. (Ibid. C. V. 520 b.) In discussione schematis de doctrina catholica vituperatum est illud „simul ab initio temporis“. Quaerebatur: „Quo iure asseritur, Angelos et homines simul esse creatos?“ Consultor Franzelin, quum schema in sessione secunda deputationis explicaret (cf. Ex actis etc. C. V. 1647 d. V. supra cap. I. p. 15): „Id verbis (Lateranensis IV.), quae transcripta sunt in schemate,“ inquit, „non solum non asseritur, sed clare indicatur contrarium, dum dicitur, simul ab initio temporis conditam esse creaturam spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam (angelos et materiam, seu quod dicitur terra inanis et vacua Gen. 1, 2; materia invisibilis, ἀμορφος ἕλη Sap. 11, 18), ac deinde humanam! — Ceterum 1. non est apud omnes adeo certum, in Lateranensi particulam simul exprimere simultaneum temporis; potest enim significare paritatem creationis, ut Eceles. 18, 1 dicitur: „Deus creavit omnia simul, *κοινῶν*“ (S. Thom. in I. Decretalem; Vasquez 1. P. disp. 224. c. 4). Praeterea 2. etiamsi accipiatur pro particula temporis, certum tamen est, in tali particula incidente non contineri definitionem quaestionis de tempore, quo fuerint Angeli creati (S. Thom. 1. q. 61. a. 3.; de potent. q. 3. a. 18.; Valentia 1. P. disp. IV. q. 12. punct. 2.).“ (Disquisitio etc. C. V. 1625 d.)

Illud „simul“ certe hoc loco explicandum est, ut in Concilio Lateranensi IV. Ibi theologi illud intelligere solent tanquam particulam temporis, ita tamen, ut negent, *definiri*, Angelos et mundum corporeum eodem tempore creatos esse. Illud „simul“ obiter vel incidenter addi. Cf. *Caiet.* in S. Thomae P. I. q. 61. a. 3. *M. Canus*, De locis l. 4. cap. 5. *Greg. de Val.* P. I. Disp. 12. p. 2. *Suar.*, De Angelis l. II. cap. 3. n. 6 sqq.

¹ Ultima paragraphus non iam erat in schemate Patribus proposito. (Cf. C. V. 72 a.) In prima autem schematis paragrapho, ubi de attributis divinis sermo erat, Deus etiam „providissimus“ praedicabatur (C. V. 71 d), quo verbo Archiep. Simor deistas feriri dicit. (Relatio etc. C. V. 85 d.) Ad eam vocem unus ex Patribus proposuit, ut ea ommissa tertia paragraphus de providentia et praescientia Dei adderetur. (Emendationes etc. C. V. 99 d sq.) Ei assentiebatur deputatio (C. V. 1671 e); primo quidem, ut Brixinensis relator exponit, quia vox „providissimum“ postea demum fuit introducta et turbat aliquantulum seriem sententiarum; deinde emendationem, qua offertur sententia de providentia et praescientia Dei, deputatio „ea etiam ex causa admittendam esse censuit, quia reapse multis in locis videtur dubitari etiam a theologis, utrum Deus reapse praesciat futura contin-

CAPUT II.

De revelatione¹.

[1.] Eadem Sancta Mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem², naturali³ humanae rationis⁴ lumine e rebus creatis certo cognosci posse⁵; invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur a)⁶, attamen placuisse eius sapientiae et bonitati⁷, alia, eaque supernaturali via se

a) Rom. 1, 20.

gentia, i. e. futura libera: propterea certe non abs re erit, doctrinam certissimam, imo doctrinam, quae certe est de fide, proponere, quod Deus est providissimus et praesciens futura etiam contingentia et libera. (Relatio etc. C. V. 105 a. b.) Emendationem fere omnes Patres approbarunt. (Ibid. C. V. 109 a.)

¹ Prima capituli paragraphus, qua de possibilitate Deum naturaliter cognoscendi ac de facto revelationis supernaturalis agitur, et tres priores canones ex altero capite schematis de doctrina catholica (C. V. 507 b) desumpti sunt. Altera paragraphus (de necessitate revelationis) ex capite quarto illius schematis. (C. V. 509 a.) Duae ultimae paragraphi cum quarto canone (de revelationis fontibus et interpretatione Scripturarum) tertio capiti schematis de doctrina catholica (C. V. 508 c sqq.) respondent. Quod in capite altero huius schematis continetur de hominum revelationis recipiendae officio (C. V. 507 d sq.), transit in caput tertium Constitutionis de fide.

² Num Deus tanquam principium et finis omnium rerum sola ratione certo cognosci possit, et quatenus id hoc loco definiatur, v. supra cap. II. comment. II. p. 42 sqq.

³ Volebat unus ex Patribus deleri vocem „naturali“. „Homo enim“, inquit, „nunquam in statu mere naturali fuit, nec proinde esset rationis lumen.“ (Emendationes etc. C. V. 225 a.) Respondet Brixinensis: „Mihi videtur Rñus auctor huius exceptionis confundere duo, quae non sunt confundenda, scilicet principia rationis et exercitium rationis. Nos solummodo loquimur de principia rationis, quod Deus ex principia rationis certo cognosci possit; quidquid sit de exercitio rationis. Si in hoc sensu non possit dici lumen naturale hominis, deinde, Rñi Patres, omnes omnino libri tam theologorum scholasticorum tam reliquorum essent delendi.“ (Relatio etc. C. V. 238 b.)

⁴ Ratio hominis sive in statu naturae purae sive in statu naturae lapsae existentis ad Deum certo cognoscendum sufficere dicitur. V. supra cap. II. comment. II. p. 33.

⁵ De vi totius huius definitionis v. supra cap. II. comment. II. p. 32 sqq.

⁶ Etiam ad hunc versiculum spectat, quod Brixinensis de sequenti animadvertit (Relatio etc. C. V. 238 a): „Apostolus, cum hoc in loco dicit, quod [ethnici philosophi] cognoverint Deum, hanc cognitionem derivat ex speculo creaturarum; . . . non potest dici quod habuerint ethnici philosophi etiam semina traditionis, quidquid sit hac de re, de qua multum disputatum est et disputari potest; sed apostolus Paulus, cum haec scribit, non nisi ad cognitionem Dei naturalem per speculum creaturarum respicit.“

⁷ Unus voluit deleri „et bonitati“, ne tangeretur quaestio scholarum,

ipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: Multifariam, multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime, diebus istis locutus est nobis in Filio a).

[2.] Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt¹, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus² expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint³. Non hac tamen

a) Hebr. 1, 1—2.

utrum supernaturalis elevatio esset merus effectus bonitatis, an requisitum sapientiae Dei. (Emendationes etc. C. V. 121 c.) Respondet Brixinensis, quum agatur de facto revelationis V. et N. Testamenti, quae certo et bonitati et sapientiae divinae attribuenda sit, propositum in locum non quadrare. (Relatio etc. C. V. 133 c. Cf. ibid. 225 a. 235 d.)

¹ Ea latius patent, quam quae in antecedenti paragrapho naturali rationis humanae lumine cognosci posse dicuntur. Voluit unus ex Patribus in discussione generali (Emendationes etc. C. V. 122 c), loco „quae in rebus divinis“ ex pristino schemate de doctrina catholica recipi „quae de Deo et de lege naturali“. (Schema etc. C. V. 509 b.) Id recusat deputatio, „quia studio expressio ista ‚in rebus divinis‘ fuit assumpta, ut notio paullulum latior habeatur“. (Relatio etc. C. V. 136 b.) — Intelliguntur veritates religiosae et morales naturales. Omnes tamen veritates naturales (religiosas) humanae rationi per se pervias esse non affirmari, dicit Brixinensis. (Ibid. C. V. 239 b.)

² Ne nunc quidem, facta revelatione, illa omnia ab omnibus, imo ab ullo homine „expedite, firma certitudine et nullo admixto errore“ cognosci possunt. Beneficio revelationis tribuendum est, ut illa, id quod per se subintelligitur, *convenienti quadam mensura* ab omnibus cognosci possint. Id expressum erat in primo schemate de doctrina catholica verbis „sufficienti amplitudine“. (Schema etc. C. V. 509 b.)

³ Brixinensis in relatione ait: „... docetur necessitas moralis revelationis divinae, i. e. necessitas, quae non se habet ex parte obiecti, nam ex parte obiecti agitur de iis, quae in rebus divinis humanae rationi impervia non sunt; sed agitur de necessitate, quae se habet ex parte subiecti, i. e. hominis in praesenti quoque generis humani conditione. . . Si agatur ergo de cognitione naturali actuali in istis circumstantiis, tot ac tantae difficultates homini, prout nunc est, obiciuntur, ut revelatio supernaturalis dici possit moraliter necessaria.“ (Relatio etc. C. V. 135 a.) De eadem re explicatu non tam facili haec habent theologi in adnotationibus ad schema de doctrina catholica (C. V. 524 d): „Praeter dogmata supernaturalia, de quibus haec dictum est, in revelatione supernaturali continentur etiam veritates ad Deum et ad legem naturalem spectantes, quae *per se possunt* ex naturali quoque Dei manifestatione cognosci. Non potest ergo ad cognitionem huiusmodi veritatum affirmari necessitas *absoluta* manifestationis supernaturalis aut revelationis; si nimirum non de modo cognitionis, sed solum de ipsa cognitione in se agitur. Attamen pro genere humano in praesenti conditione ad has veritates debito tempore, sufficienti claritate et plena certitudine, sine

de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum a)¹.

a) I. Cor. 2, 9.

admixtione errorum assequendas eae sunt difficultates, ut potentia physica generatim non perducatur ad actum sine speciali adiutorio. Difficultates ita comparatae constituunt *impotentiam moralem*, cui respondet *moralis necessitas* adiutorii. Hoc autem adiutorium speciale in communi providentia praesentis ordinis naturae elevatae consistit in ipsa supernaturali revelatione. Ergo haec revelatio quoad illas quoque veritates per se rationales in praesenti ordine censi debet humano generi *moraliter necessaria* (cf. S. Thom. 1. q. 1. a. 1.; 2. 2. q. 2. a. 4.; contr. gent. I. 4; de verit. q. 14. a. 10.). — Haec moralis necessitas exprimitur, dum declaratur supernaturalis revelationis *maximum beneficium*, quia ei *debetur in ordine praesentis harum quoque veritatum propositio omnibus accommodata, ut ad earum cognitionem debito tempore, sufficienti amplitudine, firma certitudine et absque errorum permixtione perveniri possit*. Videlicet per ipsam revelationem tollitur *moralis impotentia*, atque adeo redditur humano generi cognitio *moraliter possibilis*. — Ad quaestionem ipsam de morali revelationis necessitate intelligendam bene notandum est, quod theologi dicunt, illud „speciale adiutorium“, quo indigemus, „in communi providentia praesentis ordinis naturae elevatae“ consistere „in ipsa supernaturali revelatione“. Itaque non sequitur, in statu *naturae purae* futurum fuisse, ut homines revelatione indignissent, etiamsi eorum vires naturales non superassent nostras. Alia enim fuisset providentia ordinis naturae purae, qua non quidem revelatio exstitisset, sed alia tamen subsidia oblata essent, quibus cognitio rerum divinarum etiam moraliter facta esset possibilis.

¹ Sententia explicatur a Brixinensi (Relatio etc. C. V. 134 b. c) et accuratius ita a theologis in adnotatione ad schema de doctrina catholica (C. V. 524 a sqq.): „Per naturale lumen rationis cognosci quidem possent finis naturalis, ad quem nimirum natura humana ex intrinsicis suis principiis ordinata esset, et media ad hunc finem assequendum necessaria. At finis supernaturalis et huic fini proportionata proindeque supernaturalia media, sicut sunt supra vires totius naturae creatae, supra eius exigentiam, et supra totam perfectibilitatem intra limites naturae; ita ordinatio ad talem finem per talia media (supposita etiam quaecunque perfectione naturali) non potest esse nisi ex libero infinitae bonitatis consilio. Unde hoc consilium, et proinde ordinatio ad talem finem et media ei proportionata non possunt cognosci per ea quae facta sunt, seu ex naturali manifestatione Dei; sed necessaria est alia Dei manifestatio, quae sicut ipsa res manifestanda est supra exigentiam naturae humanae. Haec supernaturalis revelatio pro vita praesenti in hoc caliginoso loco, donec lucifer oriatur in cordibus nostris, nobis fit per verbum Dei.

„Hypothesis ergo, sub qua affirmari debet omnimoda necessitas revela-